

Odling av ursprungsväxter

Specialstöd för utsädesodling
av trindsäd, lantsorter av stråsäd och vallväxter,
gamla handelssorter och modifierade stammar
av gamla handelssorter

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling:
Europa investerar i landsbygdsområden

Jordbrukets miljöstödsystem baserar sig på Rådets förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden (landsbyggsfonden) för landsbygdsutveckling. Finlands miljöstödsystem omfattar programperioden 2007 – 2013. Enligt det program för utveckling av landsbygden i fasta Finland som statsrådet godkände i augusti 2006 finansierar EU 28% av miljöstödet kostnader år 2007.

Jordbrukets miljöstöd syftar till att jordbruks- och trädgårdsproduktion idkas hållbart så att produktionen belastar miljön mindre än för närvarande, att naturens mångfald och bevarandet av lantbrukets kulturlandskap säkras och att förutsättningarna för idkandet av produktionen förblir goda även på lång sikt.

Jordbrukets miljöstöd indelas i bas- och tilläggsåtgärder som är avsedda för alla jordbrukare och kompletterade avtal om specialstöd som förutsätter effektiva åtgärder för miljöskydd och miljövard.

Specialstödsavtal är:

- anläggning och skötsel av skyddszoner
- skötsel av mångfunktionell våtmark
- åkerodling på grundvattenområden
- ekologisk produktion
- ekologisk husdjursproduktion
- effektiviserad användning av stallgödsel
- skötsel av vårdbiotoper
- främjande av naturens och landskapets mångfald
- uppfödning av lantraser
- odling av ursprungssorter

Miljöstödsystemet kompletteras av stödsystemet för icke-produktiva investeringar som införs år 2008.

Med hjälp av det nya systemet är det möjligt att anlägga mångfunktionella våtmarker och genomföra inledande röjning och inhägning av värdefulla vårdbiotoper.

Odling av ursprungsväxter

Specialstöd för utsädesodling av trindsäd, lantsorter av stråsäd och vallväxter, gamla handelssorter och modifierade stammar av gamla handelssorter

De växter som odlas i Finland måste klara av extrema förhållanden. Det här har antagligen bidragit till att det i Finland fortfarande finns kvar fler lantsorter av t.ex. vallväxter och råg än i många andra europeiska länder. De lantsorter som har anpassat sig till Finlands nordliga förhållanden utgör en globalt sett unik genetisk resurs, samtidigt som de representerar vårt nationella kulturarv och det finska jordbrukets historia.

Trots att lantsorterna är unika är de numera hotade. De har trängts undan av nya odlingsmetoder och högvakastande sorter och av de begränsningar beträffande utsädesmarknaden som ingår i lagsiftningen. Största delen av våra lantsorter ingår inte i den officiella växtsortsförteckningen, så utsäde av dem har enligt de bestämmelser som är i kraft i Finland inte kunnat marknadsföras ens för lokala behov. Till exempel lantsorter av råg och vallväxter hittar man ändå fortfarande på gårdar som har velat slå vakt om en odlingstradition som pågått i flera generationer.

Utsäde av sorter som är på väg att tas ur bruk har sparats i genbanker. Också sådant skydd som sker i sorternas ursprungliga miljö och som kan genomföras på gårdar på växtens ursprungliga växtplats har konstaterats vara viktigt. Till exempel betonar den biodiversitetskonvention som ingicks i Rio och FAO:s internationella handlingsprogram för växtgenetiska resurser, som båda ålägger staterna att se till att de genetiska resurserna skyddas, att det skydd som sker på växtplatsen är viktigt.

Avtal om specialstöd för odling av ursprungsväxter

Under miljöstödsperioden 2007-2013 ges stöd till sortundersökning av trindsäd, lantsorter av stråsäd och vallväxter, gamla hotade handelssorter och modifierade stammar av gamla handelssorter samt utsädesodling av dem i den ursprungliga

odlingsmiljön genom avtal om specialstöd för odling av dessa växter. Av dessa sorter används senare benämningen ursprungsväxter.

Särskiljbarheten hos en ursprungsväxt skall konstateras vid en sortundersökning, sorten skall registreras och jordbrukaren skall ingå avtal om bibehållande med Livsmedelssäkerhetsverket Evira. Sortundersökningen och registreringen samt avtalet måste göras innan TE-centralen kan ingå specialstödsavtal med jordbrukaren.

Avtalsområdet omfattar alltid en hektar. Beloppet av specialstöd anges i avtalsvillkoren. Stödet för bas-, tilläggs- och specialåtgärder som betalas för ettåriga kulturväxter såsom stråsäd och trindsäd kan dock uppgå till högst 600 euro/ha/år. I fråga om vallväxter kan stödet uppgå till högst 450 euro/ha/år.

Ansökan om stöd

Ansökan om avtalet lämnas till TE-centralens landsbygdsavdelning (Blnr 214) på våren en gång om året. Avtalsperioden löper över fem år och inleds den 1 maj eller den 1 oktober. Ansökningsblanketter finns att få på TE-centralerna och Internet: <http://lomake.mmm.fi>

Vem kan få stöd

Rätt att ingå avtal om specialstöd har framför allt de gårdar som har odlat någon lantsort eller en modifierad stam av en gammal handelssort i årtionden. Bibehållandet sker på en enda gård inom sortens ursprungliga odlingsområde. I undantagsfall kan man emellertid överväga att ge flera jordbrukare rätt att bibehålla sorten.

Rätten att bibehålla gamla handelssorter tillhör den växtförädlingsanstalt som har släppt ut sorterna i handeln eller dess efterträdare, men de kan inte ingå avtal själva. De kan i stället överlåta rätten att bibehålla sorten till en jordbrukare som ingår avtal om specialstöd.

Specialstöd kan beviljas en jordbrukare eller trädgårdsodlare.

Den som ansöker om stöd eller dennas maka eller make skall före utgången av det år som föregår uppgörandet av avtal vara minst 18 år men inte över 65 år. Ålderskravet gäller inte offentlighetsrättsliga samfund, föreningar, stiftelser, skollägenheter eller fångelselägenheter.

En jordbrukare skall odla minst tre hektar stödberättigande åker, medan en trädgårdsodlare skall använda minst en halv hektar stödberättigande åker till odling av trädgårdsväxter årligen under hela avtalsperioden.

En förutsättning för ingående av specialstödsavtal är att jordbrukaren har åtagit sig eller åtar sig att följa miljöstödsystemet. Om jordbrukarens miljöförbindelse löper ut under avtalsperioden, skall jordbrukaren igen åta sig att följa miljöstödsystemet.

Vilka sorter berättigar till stöd

Ett specialstödsavtal kan godtas omfatta följande sorter och stammar av ärt, bondböna, stråsäd och vallväxter:

- lantsorter och -stammar som skiljer sig från andra sorter beträffande sina yttre egenskaper
- handelssorter som har utgått ur sortförteckningen
- modifierade stammar av gamla handelssorter som har utgått ur sortförteckningen

För alla gamla handelssorter behövs förädlarens eller sortinnehavarens samtycke. När en handelsort utgår ur den officiella växtsortsförteckningen kan förädlaren, om han så önskar, överföra sorten till ett register över ursprungsväxter och avtala med en villig jordbrukare om att bibehållande skall ske på gården.

Nordiska Genbanken sköter genbanksförvaringen av den stam som skall bibehållas. Evira skickar de behövliga proverna till genbanken.

Registreringsansökningar och sortundersökning

Registrering av ursprungsväxter söker man genom att lämna in en registreringsansökan till Evira. Registrering kan sökas i första

hand av den som innehar en lant-sort och en modifierad stam av en gammal handelssort samt den som har förädlat fram en gammal handelssort. Om en enskild jordbrukare vill registrera en gammal sort skall han direkt kontakta den förädlare som har rätt att bibehålla sorten. Förutom registreringsansökan lämnar jordbrukaren in till Evira ett representativt prov för sortundersökning. Officiell provtagning är inte nödvändig.

Vid sortundersökningen tillämpas en sortbeskrivningspraxis som grundar sig på anvisningar som UPOV (det internationella sorträttsförbundet) har gett, men lantsorter och gamla handelssorter behöver ändå inte uppfylla det krav på enhetlighet som UPOV ställer. För en sortundersökning som görs med avseende på registrering betalar jordbrukaren enligt Eviras prislista när testningen är färdig.

Sortundersökningen sköts av Eviras enhet för frökontroll och övervakning av ekologisk produktion. Vid enheten utreds om ursprungsväxternas egenskaper skiljer sig från andra sorter av samma art samt om det bland sortutsädet förekommer sällsynta eller hotade ledsagararter vilkas bevarande främjas genom skydd som sker på växtplatsen. Bland t.ex. lantråg kan det fortfarande växa råglosta, ett gammalt ogräs som tidigare har varit allmänt - och skadligt i rågut-säde - men nu har klassificerats som en starkt hotad art.

Brukningensheten granskas innan avtal om bibehållande ingås

Efter att Evira har underrättat jordbrukaren om att sorten har registrerats skall jordbrukaren bekräfta sin villighet att bibehålla sorten och be om granskning av brukningensheten. Vid granskningen utreds och antecknas förhållandena på odlingsplatsen, de metoder för bibehållande som gården använder och produktionsförhållandena på gården.

Ingående av avtal om bibehållande

Efter att brukningensheten har granskats ingår den som skall bibehålla sorten och Evira avtal om bibehållande av sorten.

De ursprungsväxter om vilka avtal om bibehållande har ingåtts offentliggörs årligen i en officiell avtalsförteckning som gäller lantsorter och gamla handelssorter. Den som bibehåller en lantsort som nämns i förteckningen har rätt att marknadsföra utsäde av sorten.

Uppföljning av bibehållandet

Bibehållandet följs genom odlingsgranskningar och fältförsöksgranskningar. Under avtalsperioden utför Evira minst en odlingsgranskning på gården, i fråga om vallväxter i regel under det år då jordbrukaren tänker bärga ett nytt parti för bibehållande. Vid odlingsgranskningen konstateras sortäktheten genom att man undersöker om växtbeståndet motsvarar beskrivningen. Därtill kontrolleras om det på odlingen förekommer främmande arter i menlig utsträckning eller andra menliga kulturväxter samt om isoleringsavstånden iaktas. Också lagersituationen granskas. Jordbrukaren skall själv senast 22.5 det år då odlingsgranskningen önskas bli utförd be Eviras enhet för frökontroll och övervakning av ekologisk produktion om att gården odlingsgranskas.

En gång under avtalsperioden undersöks med hjälp av fältförsöksgranskning om ursprungsväxtens äkthet har bevarats och eventuella förändringar i växtens fenotyp. Jordbrukaren skall före den 15 april senast det näst sista avtalsåret skicka ett officiellt prov på det nya partiet för bibehållande till Evira. Om detta inte är möjligt på odlingar där vallväxter bibehålls och avsikten är att avtalet skall förlängas, kan provet skickas före den 15 april det sista avtalsåret.

Odlingsvillkor

Jordbrukaren skall odla ursprungsväxten på en areal av minst 1 hektar årligen. Utöver det en hektar stora avtalsområdet får produktionen av annat marknadsdugligt utsäde av samma ursprungsväxt på avtalsgården omfatta högst 15 hektar årligen. På gården skall lagras minst en sådan mängd utsäde av ursprungsväxten som är minst två gånger så stor som den mängd som behövs för sådd av arealen för bibehållande, dvs. 1 hektar (500 kg i fråga om spannmål).

Trindsäd och stråsäd skall i regel förökas varje år. I fråga om vallväxter behöver bibehållandeodlingen inte anläggas varje år, men ändå så att det nya partiet för bibehållande bärgas enligt gårdens normala praxis, t.ex. det andra eller tredje året efter det att växtbeståndet anlades. Av vall kan efter anläggningsåret bärgas antingen vallskörd eller fröskörd för marknadsföring. Åldern hos en enskild bibehållandeodling av vallväxter kan vara högst tre år efter anläggningsåret.

Bibehållandet skall ske med hjälp av metoder som jordbrukaren använder i vanliga fall och som antecknas vid den odlingsgranskning som företas innan avtalet ingås.

På arealen för bibehållande skall det förhindras att sorten sammanblandas eller korsas med andra sorter av samma art. Av den ursprungsväxt som bibehålls får det, utöver bibehållandearealen och en eventuell 15 hektar stor annan utsädesproduktionsareal, inte idkas annan utsädesproduktion på gården, men sorten får odlas bl.a. till foder och brödsäd. Därtill skall uppmärksamhet fästas vid förgrödor samt, i fråga om korspollinerade arter, vid tillräckliga isoleringsavstånd.

Begränsningar som gäller förgrödor

Den tid som anges nedan skall ha förflutit sedan det på odlingen senast har odlats en annan sort av samma växtart eller ett sådant parti av samma sort vars äkthet varit okänd:

Stråsäd och vallväxter	2 år
Vallbaljväxter och trindsäd	3 år

Isoleringsavstånd

På skiftena skall följande isoleringsavstånd iakttas i förhållande till sådana växtbestånd med vilka icke önskad korsning är möjlig:

Vallgräs, vallbaljväxter och trindsäd	200 m
Råg	300 m

Utsädesodlingar av korn, havre och vete får inte vara belägna så nära en annan odling av samma art att risk för sammanblandning finns, t.ex. i samband med bärgningen.

Betalning av stödet

Stödet betalas årligen tidigast i september. Ansökan om utbetalning av stödet skall göras i samband med den årliga ansökan om arealbaserade stöd. Stödet utbetalas enligt avtalet, om man inte vid övervakningen upptäckt avvikelser från avtalet.

Övervakning

TE-centralens landsbygdsavdelning övervakar att avtalsvillkoren följs. Vid kontroll är stödmottagaren skyldig att utan ersättning avge alla de uppgifter som man behöver för utförandet av kontrollen.

Anmälan om ändringar

Närmare information om ändring, överföring och upplåtande av avtal finns i avtalsvillkoren.

Jordbrukaren skall omedelbart senast inom 10 arbetsdagar informera TE-centralens landsbygdsavdelning, som ingått avtalet, om ändringarna som gäller jordbrukaren eller gårdsbruksenheten.

Ordlista

Lantsort, lantstam: En stam som länge har odlats på samma gård/inom samma område och som består av individer med olika genotyp. Dess ursprung är till åtminstone största delen något annat än en vetenskapligt förädlad och känd gammal handelssort.

Gammal (handels)sort: en sort som har uppkommit till följd av vetenskaplig sortförädling och släppts ut i handeln. Den ingår inte längre i den officiella växtsortsförteckningen.

Stam av en gammal handelssort: en gammal handelssort som länge har odlats på en och samma gård och vars ursprungliga egenskaper har förändrats. Eventuellt har den anpassat sig till den omgivning där den odlas.

UPOV: det internationella sorträttsförbundet (International Union for the Protection of New Varieties of Plants)

UPOV-beskrivning: En sortbeskrivning som uppfyller de krav som det internationella sorträttsförbundet UPOV ställer och som har gjorts i enlighet med förbundets allmänna och artvisa anvisningar och metoder.

Ansökan om specialstödsavtal om odling av ursprungsväxter

1. Kontakta först Eviras enhet för frökontroll och övervakning av ekologisk produktion (Kaarina Paavilainen 020 - 7725 370) för undersökning och registrering av sorten

2. Sortundersökning, granskning av brukningsenheten och ingående av avtal om bibehållande med Evira är förutsättningar för ingåendet av avtal om specialstöd. Sortundersökningen pågår 1-2 vegetationsperioder beroende på växtsorten.

3. Specialstödsavtal söks en gång om året, på våren. Ansökan lämnas in till landsbygdsavdelningen vid den arbetskrafts- och näringscentral (TE-central) på blankett nr 214.

Arbetskrafts- och näringscentralerna, landsbygdsavdelningen

Södra Österbottens arbetskrafts- och näringscentral

Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki
tfn. 010 60 27500, telefax 010 60 27711

Södra Savolax arbetskrafts- och näringscentral

Mikonkatu 3 - 5, PB 164, 50101 S:t Michel
tfn. 010 60 24000, telefax 010 60 24211

Tavastlands arbetskrafts- och näringscentral

Filialen i Tavastehus,

Raatihuoneenkatu 11, 13100 Tavastehus
tfn. 010 60 25000, telefax 010 60 25199

Filialen i Lahtis, Rauhankatu 10, 15110 Lahtis

tfn. 010 60 25000, telefax 010 60 25335

Sydöstra Finlands arbetskrafts- och näringscentral

Salpausselänkatu 22, PB 1041, 45101 Kouvola
tfn. 010 60 23000, telefax 010 60 23210

Filialen i Villmanstrand

Snellmaninkatu 10, 53100 Villmanstrand
tfn. 010 60 23000, telefax 010 60 23409

Kajanalands arbetskrafts- och näringscentral

Kalliokatu 4, 87100 Kajana
tfn. 010 60 23500, telefax 010 60 23749

Mellersta Finlands arbetskrafts- och näringscentral

Cygnaeuksenkatu 1, PB 44, 40101 Jyväskylä
tfn. 010 60 24500, telefax 010 60 24606

Lapplands arbetskrafts- och näringscentral

Ruokasenkatu 2, 96200 Rovaniemi
tfn. 010 60 27000, telefax 010 60 27399

Filialen i Kemi

Asemakatu 19, 94100 Kemi
tfn. 010 60 27000, telefax 010 60 27440

Birkalands arbetskrafts- och näringscentral

Kauppakatu 4, PB 467, 33101 Tammerfors
tfn. 010 60 25500, telefax 010 60 25907

Norra Karelens arbetskrafts- och näringscentral

Kauppakatu 40 B, PB 8, 80101 Joensuu
tfn. 010 60 26000, telefax 010 60 26059

Norra Österbottens arbetskrafts- och näringscentral

Viestikatu 1, PB 86, 90101 Uleåborg
tfn. 010 60 28000, telefax 010 60 28031

Filialen i Ylivieska

Valtakatu 4, PB 103, 84101 Ylivieska,
tfn. 010 60 28000, telefax 010 60 28440

Norra Savolax arbetskrafts- och näringscentral

Käsityökatu 41, PB 2000, 70101 Kuopio
tfn. 010 60 26500, telefax 010 60 26725

Satakunta arbetskrafts- och näringscentral

Pohjoisranta 11 E, PB 266, 28101 Björneborg
tfn. 010 60 22000, telefax 010 60 22001

Egentliga Finlands arbetskrafts- och näringscentral

Bangårdsgatan 36, PB 592, 20101 Åbo
tfn. 010 60 22500, telefax 010 60 22626

Nylands arbetskrafts- och näringscentral

Magistratsporten 2, PB 15, 00241 Helsingfors
tfn. 010 60 21000, telefax 010 60 21300

Österbottens arbetskrafts- och näringscentral

Hovrättsplanaden 19 A, PB 131, 65101 Vasa
tfn. 010 60 28500, telefax 010 60 28970

Enheten i Karleby

Ristrandsgatan 1, PB 240, 67101 Karleby
tfn. 010 60 28500, telefax 010 60 28980

Jord- och skogsbruksministeriet, stödenheten

PB 30, 00023 Statsrådet
tfn. (09) 16001, telefax (09) 1605 2711

Livsmedelssäkerhetsverket Evira

Enheten för frökontroll och övervakning av ekologisk produktion
PB 111, 32201 Loimaa
tfn 020 77 2003